

ORTADOĞU'NUN SAVAŞ KUŞAĞINDAKİ KADINLAR: BÖLÜNÜMÜŞ DAYANIŞMALAR VE DAĞILMIŞ DİRENİŞLER

Shahrzad Mojab

Çeviri: Ayten Sönmez

Shahrzad Mojab'ın, "Ortadoğu'nun Savaş Kuşağındaki Kadınlar: Bölünmüş Dayanışmalar ve Dağılmış Direnişler" adlı makalesi, ataerkil projeler olarak tanımlanan savaş ve militarizm süreçlerinin, emperyalizm bağlamında nasıl ele alınabileceğini irdeliyor. Ortadoğu'da, ataerki, militarizm ve emperyalizm arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu ve bu ilişkinin bölgedeki teokratik süreçler ve güçler tarafından nasıl şekillendiği makalenin temel vurgu noktalarından birini oluşturuyor. Ortadoğu'da köktencilik yükselmesiyle birlikte, kadınların emperyalist ve köktenci güçler arasında bir seçim yapmak zorunda bırakıldığına, "sömürgeci" ya da "emperyalist" feminizmin de bu noktada gündeme geldiğine dikkat çekiliyor ve Ortadoğu'da kadın hareketinin sivil toplum örgütleri temelinde yapılanmasının bu bağlamda eleştirel bir şekilde ele alınması gerektiği vurgulanıyor. Ataerkiye karşı mücadelenin bilinçli bir girişim olduğu ve bu girişimin önemli bir parçasını da ataerkiye ilişkin teorik kavramların ve araçların oluşturulması olduğu belirtiliyor. Bu anlamda da, postmodernist kuram ve ataerkiye karşı verilen mücadele arasındaki kopukluğa işaret ediliyor. Sonuç olarak, Ortadoğulu kadınlar, yerli ataerki, sömürgeci feminizm, gericilik, milliyetçilik ve emperyalizm karşıtı mücadelenin parçası olmaya davet ediliyor.

Ataerkil rejimin -ailesi, sivil toplumu, piyasası ve devleti tarafından sürdürülen-kadınlara karşı savaşı hiç dinmeden devam ediyor. Kapitalist küreselleşme koşullarında eril şiddet, kadın ticareti ve kadın katliamları gündemde. Kuzey Amerika'daki çalıştaylardan Afrika'nın köylerine, Burma ya da Çin'in şehirlerine kadar tüm kadınları hedef alan bu savaşı sona erdirmek bir yana kısıtlamak için bile ciddi bir çaba yok. Başka bir aktif "savaş tiyatrosu" da Batı emperyalizmi ile Ortadoğu'nun köktencilik ve gerici güçleri arasında. Irak ve Afganistan, bölgeyi ve bölgenin insani ve doğal kaynaklarını kontrol etmek için yürütülen bu savaşların ateşiyle kavruluyor. En son oyun, İsrail'in Lübnan'a saldırması (Yaz, 2006); Soğuk Savaş'ın sonu ve 11 Eylül sonrası yıllardan beri ABD'nin kurmaya çalıştığı dünya düzenini hiç olmadığı kadar açık etti. ABD, İngiltere ve Kanada İsrail saldırılarının "meşru müdafaa" olduğu ve İsrail'in, hedefine ulaşana kadar yani Hizbullah'ı yok edene kadar ülkeyi ve ülkenin insanlarını yok etme hakkı olduğu konusunda ısrarlı. Hepsi de "Ateşkese Hayır" açıklamasında bulundu. Uluslararası hukukun kuralları, Birleşmiş Milletler ve tüzüğü ve uluslararası insan hakları yasaları... hepsi çöpe atıldı.

Tek bir süper gücün yönettiği “yeni uluslararası düzen”in “hukuksuz bir dünya” (Sands, 2006) olduğunu ve bu dünyada Başkan Bush’un XIV. Louis gibi davrandığını -‘l’etat c’est mois!’ (Devlet benim!)- şüpheye yer bırakmayacak biçimde ortaya koydular. Adalet gelince; adalet, Guantanamo ve Ebu Garib’in işkence hücrelerine gömüldü.

Feministler, hem modern öncesi hem de modern savaşların ataerkil projeler olduğunu kanıtladı. Bunun nedeni savaşların öncelikle erkekler tarafından planlanması ve yürütülmesi değil; bunun nedeni savaşların eril toplumsal cinsiyetin çıkarı için sürdürülmesi ve çıkan sonuçların erkek egemenliğini teminat altına almasıdır. Savaş, ataerkil şiddeti kontrolsüz biçimlerde açığa çıkarır. Örneğin, ABD’nin Irak’a karşı 1991’deki savaşının toplumsal cinsiyet boyutu üzerine yaptığım çalışma, Irak’ın Kürt bölgesindeki akıl almaz eril şiddeti ve işkenceyi belgeliyor. Irak hükümeti ile Kürtler arasında, 1961’de başlayan ve aralıklarla onlarca yıl devam eden savaş, 1980-88 yıllarındaki İran-İrak Savaşı ve 1988’de Bağdat’ın soykırım kampanyası, 4000’e yakın köyün yok edilmesine ve zorunlu kentleşmeye (nüfusun “komplekslerde” hapsedilmesi) sebep olarak Kürt toplumunun sosyal, kültürel ve ekonomik dokusunu zedelemiştir. 1991’deki ABD savaşında, Washington, Kürtleri ve Şiileri Irak hükümetine karşı ayaklanmaları için kışkırttı ve savaş bittiğinde de onları yüzüstü bıraktı. 1991’deki Körfez Savaşı sonrasında Irak bölüklerinin saldırıları tüm Kürt nüfusun dağlara kaçmasına neden oldu (Mojab, 2004).

Toplumsal ilişkilerin bozulması, kısmen, kadınlar üzerindeki erkek kontrolünü sağlayan karmaşık bir rejimle birlikte geleneksel toplumsal cinsiyet ilişkilerinin de parçalanmasını gerektirdi. Kadına yönelik şiddet, sayısız “namus cinayeti”ni ve kendini kurban etme biçimindeki intihar vakalarını içermekteydi. Aslında bu vakalarda katiller, demokratik ve adil bir yönetim sistemi kurmayı ve kadınları korumayı başaramayan milliyetçi Kürt liderliği: Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) [The Kurdish Democratic Party (KDP)] ve Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) [Patriotic Union of Kurdistan (PUK)]. Anarşi koşullarında zaten 1980’lerden beri Irak hükümeti tarafından kösteklenen aşiretçilik merkezi bir güce dönüştü. 1992’de Bölgesel Kürdistan Hükümeti’nin [Kurdistan Regional Government (KRG)] kurulmasının ardından her iki taraf da örgütlenmelerinde aşiret liderleri ve onların silahlı adamlarıyla işbirliği yapmaya çalıştı. 1992’de KRG kurulduğunda iki parti bu hükümete yetki vermektense, dağlarda Irak hükümeti ile savaşmış kendi silahlı

kuvvetlerine, *peşmerge*'lere, yani düzensiz birliklere destek verdi. Zaten ataerkil bir zihniyet söz konusu iken, aşiretlerle kurulan bu ilişki, kadınların konumuna dair büyük bir uzlaşmayı da beraberinde getirdi. Aşiret ilişkileri ve feodal ilişkiler, kadına yönelik şiddeti daha da şiddetlendirdi ve her iki parti de ve hatta PUK'un şehirli ulusal liderliği de buna boyun eğdi. Her iki parti de 1979'da İran'da İslamcı teokrasinin kurulması sırasında İran ve Suudi Arabistan'ın finansal desteğiyle oluşmuş İslamcı grupları tatmin etti.

İlk Kürt parlamentosu Irak'ın kişisel konumla ilgili kanunlarından ve ceza kanunlarından vazgeçmedi ve böylece Kürdistanlı kadınların yaşam hakkını da reddetmiş oldu. Söz konusu kanunlara göre, bir yabancıyla ilişkisi olduğundan şüphelenilen kadınlar öldürülebiliyordu. Özetle Irak Kürdistan'ındaki savaş bölgesinde ataerki, kargaşa ortamında kadınları baskı altında tutmak için milliyetçilik, din-aşiretçilik ve feodalizmle işbirliği içinde.

Günümüz savaşları, her düzeyinde artan bir biçimde kadınların katılımıyla yürütülüyor (Enloe, 2000). Örneğin, İsrail saldırılarının en büyük iki aktörü iki kadın: İsrail ve ABD Dışişleri Bakanları. Hem Tzipi Livni hem de Condolezza Rice, İsrail'in, Uluslararası Af Örgütü'ne (2006) göre savaş suçu oluşturan askeri operasyonlarının bir sınırı olmaması gerektiği konusunda ısrarlı. Başka bir ölçekte ise kadınlar Ebu Garib'de mahkûmlara işkencede aktif bir biçimde rol aldılar ve Afganistan, Irak ve Lübnan'da bizzat çatışmalarda yer aldılar. Artık hiç olmadığı kadar açık ki, kadınlar özsel olarak erkeklerden çok daha merhametli değil ve savaş makinesi dişileştirildiğinde savaşın ataerkil doğasında bir değişiklik olmuyor.

Emperyalist kamp, geniş bir askeri-endüstriyel bileşkenin yarattığı savaşa yaklaşımlarında az ya da çok uyuşma halindeyse de, buna karşılık olarak üretilen tepkiler oldukça çeşitlilik gösterir. Bir bağlamda önceki müttefikler, yani ABD ile İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Batı emperyalizminin çıkarlarına içtenlikle hizmet eden "Müslüman köktenciler," arasında çıkar çatışması söz konusudur. Geçmişte iki taraf bölgenin demokratik, milliyetçi ve sosyalist hareketlerini tahdit etme politikasıyla birleşiyordu. Bu, köktencilerin ve onların petrol/dolarlarıyla finanse edilen operasyonlarının ideolojisi, Suudi Arabistan'ın Vahhabizmiydi.* On yıldan fazla bir süre, ABD ve İngiltere, Afganistan'daki Sovyet yanlısı rejime karşı saldırılarında cihatçıları eğitti ve silahlandırdı (Rashid, 2000). Şimdi de bölge

insanlarını, ülkelerini ve kaynaklarını yönetmek istiyorlar. Her iki taraf da askeri şiddetin aşırı biçimlerini kullanmaktan kaçınmıyor. Her iki taraf da biri Batı sömürgeciliği geleneği, diğeri ise İslam teokrasisi geleneği içinde olmak üzere Ortadoğu'da kendi imparatorluğunu kurmak istiyor. Her iki taraf da ırksal, dinsel ve kültürel önyargılara sarılıyor. Her ikisi de Ortadoğu halklarını ve özellikle de kadınlarını hedef alıyor.

Hiç şüphe yok ki, "İslamcı köktencilik" yerli bir durum. Ortadoğu tarihinin bir ürünü. Fakat, güce erişmesi ABD'nin onlarca yıl süren antikomünist mücadelesi sırasında ABD tarafından teşvik edildi, bunun için kaynak sağlandı ve örgütlendi (Dreyfuss, 2005).

Bölge halklarının emperyalizme ve reaksiyoner güçlere direnişi bu savaştan biraz farklı.[1] Kadınlara, öğrencilere, işçilere, köylülere, gençlere, sanatçılara ve aydınlara ait çeşitli toplumsal hareketler bu yıkıcı savaşa bir alternatif arayışında. Örneğin İran halkları İslam Cumhuriyeti'nin meşruiyetini ciddi olarak zayıflattı ve teokratik devlet düşüncesini sorguladı. Bu süreçte kadınlar çok büyük bir güçtü. İran'da bazı İslamcılar, özellikle "dindar aydınlar" olarak bilinenler teolojik olarak devletin ve caminin birbirinden ayrılmasını tartışıyorlar. Humeyni, İslamcı hareketlere İslam devleti için bir kuram oluşturdu ve kendi teokrasisinin yıkılışını görece kadar uzun yaşadı. Yine de bu sadece İran bağlamında geçerlidir. Diğer İslamcılar hâlâ İran'ın İslamcı teokrasisinin yıkılışını anlamlandırmış değiller.

Ortadoğu'nun emperyalistler ve teokratlar arasında bir savaş alanına dönüştürülmesinin kadınlar açısından ciddi sonuçları oldu. Tıpkı Avrupalı güçlerin her iki dünya savaşına hazırlandığı dönemlerde olduğu gibi, kadınlar ya emperyalistler veya reaksiyonerler tarafından düzenlenen savaş rejimine direnecekler ya da bu rejimin bir parçası olacaklar. Bu tarihten alacağımız çok ders var. Barbarlığa karşı durma konusunda -Klara Zetkin'den Virginia Woolf'a- oldukça zengin bir mirasa sahibiz. Burada, seçim yaparken karşılaştığımız bazı zorluklara değinmek istiyorum.

Emperyalizm ve Militarizm

Modern savaşlar sadece askeri donanımlarla gerçekleşmiyor. Vatandaşları ve kaynakları mobilize etmek için devlet, özellikle de Batı, vatandaşları savaşa gitmeye, kan dökmeye ve ulus-devlet için ölmeye ikna etmek durumunda. Çoğunlukla, ırkçılık ve milli şovenizm, vatandaşları toplayıp mezbahaya yollamak için bir araç. ABD ve müttefikleri tarafından yürütülen “teröre karşı savaş”ta, İslam fobisi ve Arap karşıtlığı biçimindeki sömürgeci ırkçılık, savaş narası olarak atılıyordu. Müslümanlar sadece Ortadoğu’da değil, anaakım medyada, okullarda ya da Avrupa ve Kuzey Amerika şehirlerinin caddelerinde de hedef haline geldiler. İslam korkusu biçimindeki ırkçılık, sıradan vatandaşların gözetim meselesini ellerine almalarını ve kolektif ırksal profil çıkarma kanunlarına katılmalarını teşvik etti. İslamcılık ve Arap karşıtlığı, milyarlarca Müslümanı potansiyel terörist, bağınaz, fanatik, vahşi ataerkiller ya da nefret tüccarları biçiminde her türlü kötülüğün sorumlusu olarak gösterme politikasıdır. Müslümanların Batı’nın düşmanları olarak yekpareleştirilmesi 1930’ların antisemitizmi kadar tehlikelidir. Bu durum, Batı ülkelerinde Holokost, Japon-Amerikalılar ya da Japon-Kanadalıların toplama kamplarına konmaları ve zorunlu nüfus göçleri kadar ciddi felaketlere neden olabilir.

İslam üzerine oldukça fazla araştırma yapılmasına rağmen, İslam’ı ve İslamcı hareketleri içeren günümüz çatışmalarına dair anlayışımızda bir yenilik oluşmuş değil. İslam, genellikle *tek başına* İslam olarak algılanıyor. Başka bir deyişle İslam’a, hiç şaşmadan bütün Müslümanların bağlılığını kışkırtan bir din olarak yaklaşıyor. İslamcı politika sınıfsal, toplumsal cinsiyete dair, ekonomik ve milli çıkarlara sahip belirli bir grubun gündemi olarak görülüyor. İslam fobisine sahip ırkçılık, İslam’ı onu uygulayan bireyler, gruplar ve halklar kadar çeşitli ve karmaşık bir din olarak düşünmüyor. Bu metinde ben İslam’a sadece metinler bütünü (Kuran ve Şeriat) olarak değil fakat daha çok, devlet iktidarını elde etmeye ya da bu iktidarı elinde tutmaya talip bir dizi politik gündem, siyasi örgütlenme ve hareketler olarak atıfta bulunuyorum. Başka bir ifadeyle, ben İslamcı politikayı, bu dünyada iktidar talep eden ve bu amaçlarına hizmet eden herkesle ittifak kuran ve savaşan dünyevi projeler olarak görüyorum. Tıpkı laik politikalar gibi İslamcı politikalar da, reformcu-liberal gündemden muhafazakâr gündeme ya da reaksiyoner gündeme kadar çeşitlilik gösteren bir yelpaze oluşturuyor.

Genellikle dinci tepki ile emperyalizm arasında bir “seçim” yapmamız istenir. Bu teklifi reddetme cesaretini göstermeliyiz. Feminizm ve kadın hareketi içindeki

aktivistler de dahil olmak üzere birçok solcu, bu iki tarafı birbirine bağlayan bağlantıları görmüyor. Bu iki tarafın, örneğin gerileme ile ilerlemenin, özgürlük ile tahakkümün karşıtlık içinde olmadığını iddia ediyorum. Çatışma içinde, kadın özgürlüğüne, demokrasiye, bağımsızlığa, eşitliğe ve sosyalizme karşı olmaları açısından aynı taraftalar. Tarihsel olarak da İslamcı köktencilik ve Batı kapitalizmi bir çatışma değil birlik oluşturmuşlardır. Başka bir ifadeyle, her iki taraf da birlikte var olmuşlar ve bu varoluştan karşılıklı olarak yararlanmışlardır, tıpkı kapitalizm ve Hıristiyanlığın ya da Yahudiliğin bir arada varoluşu, birbirine uyum göstermesi, çakışması, ortaklaşması ve karşılıklı ilişkilenmeleri gibi.

Siyasi İslam'ın İran ve Afganistan'da iktidara gelmesi, komünizmle eş tuttukları Sovyetleri sınırlama politikalarının bir parçası olarak ABD ve diğer Batılı güçler tarafından desteklendi. Afganistan ve Irak'taki sonuçlar gayet iyi biliniyor. Saddam Hüseyin'in devrilmesinden beri, İslamcı güçler Irak'ta daha da güçlendi ve ülkeyi kadınlar için bir cehenneme çevirdiler. 2002'de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Arap bölgesindeki (22 Arap ülkesinin 14'ü) kadınları dünyanın diğer bölgelerindeki kadınlarla karşılaştırmasından çıkan sonuçlara göre bu bölgedeki kadınlar, vatandaşlık, haklar, iş ve diğer faktörler açısından dünyadaki en düşük konuma sahipler. Hamilelik sırasında ölüm oranları Doğu Asya'ya kıyasla dört kat fazla. Arap kadınların neredeyse yarısı okuma yazma bilmiyor (Arap İnsani Kalkınma Raporu, 2002). Toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair yasal reformların görece ileri olduğu laik Türkiye'de, yıllardır süren iç savaş kırsal yaşamın yok olmasına ve ataerkil şiddetin serbest kalmasına sebep oluyor. Ortadoğu'dan kadınların küresel seks ticareti piyasasına sürülmesi yaygınlaştı. İran'da yoksulluk ve fahişelik yaygınlaştı; birçok kadın evinden kaçıyor ve birçoğu da intihar ediyor. Kadın mahkûmların sayısı şaşırtıcı boyutta ve eril şiddet sınır tanımıyor.

Kadınlara karşı savaş öncelikle iki cins arasındaki eşitsiz ilişkilerin sonucudur, yani bir toplumsal cinsiyet çatışmasıdır. Fakat ataerki, sınıf, din, ırk, etnisite ya da ulus gibi diğer toplumsal ilişkilerden bağımsız, tecrit edilmiş bir biçimde var olamaz. Günümüz Batı toplumlarında savaş, ekonominin ayrılmaz bir parçasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından ABD Başkanı Dwight Eisenhower (eski general) Amerikalıları, ihtiyaç yokken bile savaş başlatan "askeri-endüstriyel bileşmeler"e (ordu, savunma taşeronları ve ABD hükümeti) karşı uyarıyordu.[2] Eisenhower şöyle söylüyor:

...üç buçuk milyon erkek ve kadın doğrudan savunma kurumlarına bağlı. Askeri güvenliğe yılda tüm ABD şirketlerinin net gelirlerinden daha fazla para harcıyoruz. Bu geniş askeri kurulumlarla ağır silah endüstrisinin birleşmesi Amerika için çok yeni. Bunun bütünsel etkisi –ekonomik, siyasi, hatta manevi- her şehirde, her eyalet binasında, her federal hükümet ofisinde hissedilmektedir.[3]

Ordu, piyasa ve devlet arasındaki bu bağlantılar İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kesintiye uğramaksızın büyüdü. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'ne göre:

2005'te dünya askeri harcamalarının sabit (2003) fiyat ve döviz kurunda 1001 milyar dolara ya da cari dolar kurunda 1118 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. Bu da, dünyanın gayri safi hasılasının yüzde 2,5'una ya da kişi başına düşen ortalama 173 dolarlık harcamaya tekabül etmekte. 2005'te dünya askeri harcamaları, 2004'ten bu yana yüzde 3,4 ve 1996-2005 yılları arasındaki 10 yıllık süreçteki harcamalara göre yüzde 34 artmıştır. ABD, günümüz dünyasının eğilimlerinin baş belirleyicisi olarak, 2005'teki bu artışın yüzde 80'inden sorumludur ve ABD'nin askeri harcamaları tüm dünyadaki toplam askeri harcamaların neredeyse yarısını oluşturmaktadır (www.sipri.org).

Asya ve Afrika'nın yoksulluk çeken ülkelerinde bile ordu, kamu fonlarını tüketen baş aktör; ordu diğer seçeneği işsiz kalmak olanlara iş ve eğitim sağlıyor. ABD gibi zengin ülkelerde ise -ki burada askerlik gönüllük esasına dayalı- orduya katılanlar genellikle düşük gelirli ailelerden ve ırksal azınlıklardan. Genellikle, zenginler ve üst kademe yetkililer öldürülmek üzere cepheye gitmiyor. Üstelik eğer savaş, siyasetin başka araçlarla sürdürülmesi ise (Clausewitz'in çok bilinen iddiası) bu, -siyaset ulus ve din gibi başka başlıklar altında sürdürülse bile- genellikle sınıflar arasındaki çatışmanın kendisidir. Kölelerin, köylülerin ya da işçilerin sömürüye karşı ayaklanması da, ayrıca, bu sınıfların siyaseti sürdürmesidir.

Batı ülkelerinde barış hareketleri için en büyük zorluk savaş ve ekonomi arasındaki bağlantıyı nasıl yok edecekleri konusunda. Barış hareketi, "kılıçları saban demirine çevirmenin" kapitalist sistemin radikal dönüşümü olmaksızın gerçekleşmeyeceğini biliyor. Yakın dönemdeki savaşlarda, siviller ordulardan daha fazla kayıp verdi. Bu durum, savaşların artan bir biçimde bilgisayarlarla kontrol edilmesiyle devam edecek

gibi görünüyor. Kadın hareketi için de aynı derecede önemli etkiler söz konusu. Eğer savaşlar ataerkil olaylarsa aynı zamanda sınıf çatışmasını da içerir.

Kadın Hareketleri: Bir Adım İleri, İki Adım Geri

Bölgede kadın kurtuluş mücadelesinin tarihi, kadının konumunda reform için kadınların ve erkeklerin kampanya başlattıkları on dokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar gidiyor. Kadın gazeteciliği, Osmanlı İmparatorluğu'nda yüzyılın son on yılında başladı ve toplumsal cinsiyet eşitliği meselesi 1906-11 yıllarında İran'da Anayasal Meşrutiyet sırasında gündeme geldi. Fakat daha önce kadınlar ve feminist hareketler kazanımlarını genişletme ve sağlama alma konumundaydı. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni devletler ise onları bastırdı ve hareketleri üstlendi ve "devlet feminizmi" denilen şey ortaya çıktı.

Bütün engellere rağmen bölgede kadınlar gözle görülebilir ilerlemeler kaydettiler. En önemlisi, şu anda, bilgi ve bilinç yaratma konusunda faaliyet gösteren dışı dokunur sayıda kadın entelektüelin varlığından söz edebiliyoruz. Kadın yazar, şair, araştırmacı ve sanatçıların sayısı artıyor. Kayıtlı ve kayıt dışı ekonominin hemen hemen her alanında çalışan meslek sahibi kadınların oranı da gitgide büyüyor. Kadınların seçme ve seçilme hakkı birçok ülkede tanınmış durumda. Kadınlar kabinede görev alıyor ve hatta başbakan olanlar bile var (Türkiye).

Tıpkı diğerleri gibi, Ortadoğulu kadınlar da ataerkil toplumlarda yaşıyorlar. Bu toplumların oluşturduğu yelpazede seküler ve modern (Türkiye gibi) toplumlar da var; teokratik pederşahi toplumlar da (İran gibi). İran'daki teokratik yönetime yönelik tepki, artan bir biçimde daha çok sekülerleşme talebi iken seküler Türkiye'de İslami toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair bir talep görüyoruz. Bu iki durum, kadın özgürlüğü mücadelesinin ne kadar karmaşık olduğunu gösteriyor. Eski ataerkil rejimleri sınırlamak, tanımı gereği, sistemin doğasının kuramsal olarak anlaşılması, planlama, örgütlenme ve hareketlilik gibi bilinçli müdahalelere dayalı. Bu müdahaleler aynı zamanda ulusal ve uluslararası nitelikte; uluslararası aktörler içinde BM ve Avrupa Topluluğu'nun çeşitli organları ve bağımsız kadın örgütlenmeleri ve inisiyatifleri var. Örneğin 8 Mart Dünya Kadınlar Günü, yirminci yüzyılın başından beri toplayıcı bir güç.

Kadınlar önemli bir toplumsal, ekonomik ve politik güç olduğu için emperyalist güçler ve savaş tacirleri onları kontrol etmeye çalışıyor. ABD ve İngiltere, Afganistan'daki savaşı başlatırken Taliban tarafından ezilen kadınları özgürleştirmek istediklerini iddia etmişlerdi. ABD, Irak'ta kadınları kontrol eden projeler başlatıyor ve kadınları, Ortadoğu'yu kendi sömürgeci haline getirme projesi ile ilişkilendiriyor. Bu projeye de "sömürgeci feminizm" ya da "emperyalist feminizm" diyoruz (Zangana, 2006).

Sömürgeci Feminizm ve Kadın Hareketlerinin STÖ'leştirilmesi

Erken 21. yüzyılın emperyalist savaşları, hem Ortadoğu'da hem de Batı'da milliyetçilik ateşini körükledi. Dünyanın dört bir yanından birçok insan, korkunç büyüklükte yaşam kaybı, yıkım, yoksulluk ve baskı getiren bu savaşlara yönelik öfkelerini ifade etti. Bu öfke, anlaşılabilir bir biçimde, çoğunlukla Ortadoğu'daki kitleler arasında milliyetçilik ve dinsel aidiyet biçimini aldı. Bu milliyetçilik, güçlü bir antisömürgeciliği de beraberinde getirdi. Ayrıca, Arap dünyasında Mısır, Ürdün, Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerindeki rejimlere yönelik tepkiler de oluştu. Bu tepkiler, durumu İslam ile Batı arasındaki bir savaş olarak sunan İslamcılık ve İslamcı gruplarca zaten destekleniyordu. Siyasi İslam ve her türlü biçimi –en reaksiyoner ve terörist gruplardan en ılımlılarına kadar- teşvik edildi. İsrail de bu savaşa dahil olduğu için İslamcılar üç büyük din arasındaki savaş olarak gördükleri bu duruma Yahudiliği de eklemeye çalıştılar. Aslında, durumu dinler ve kültürler savaşı olarak değil de dünyevi çıkarlar çatışması -sınıflar arası bir savaş- olarak görmek daha doğru olacaktır. Bu savaş, Batılı kapitalist sınıfın bir bölümünün hem önceki müttefiklerine hem de dünya halklarına karşı sürdürdüğü bir savaştır. Bu savaş, dünyanın işçi halklarının ve gezegenin kaynaklarının sömürülmesi ve en büyük kapitalist güçlerin etkisiyle dünyanın yeniden yarımkürelere ayrılması için yapılan ekonomik bir savaştır.

Ortadoğulu kadınlar bu savaşla farklı biçimlerde ilintililer. Washington'ın Afganistan ve Irak'taki kadınları özgürleştirme iddiasına yönelik olarak Bannerji ve Mojab (2003, s.7-8) şöyle diyor:

Bush'un "feminist" savaşı görünüşte Taliban gibi köktenci güçlere ya da Saddam Hüseyin gibi diktatörlere karşı yürütülüyordu; ancak biliyoruz ki her ikisi de yıllardır ABD tarafından itinayla

büyütülmüş güçler. Onlar, Afganistan’da komünistleri deviren, Ortadoğu’da herhangi bir demokratik ya da sosyalist düşü engelleyen ve bu bölgelerdeki Sovyet etkisine set çeken hücum kıtalarıydı. Fakat tabii Sovyetler Birliği on yıl önce ortadan kayboldu ve ABD’nin beslediği köktenci güçler ve savaş ağaları kontrolden çıktı. Şimdi, Kabil’in aynı savaş ağaları tarafından zaptedilmesinden iki yıl sonra sayıları ve rütbeleri yenilerle şişmiş biçimde, ABD, Kanada ve diğer birliklerle beraber iktidar için mücadele ediyorlar. Vahşi cinayetler sürüyor, köktencilik toplumsal olarak egemen ve Afgan kadınları hâlâ yıllardır olduğu gibi –örtünme ve köktenci kadın düşmanlığı ile sarmalanmış biçimde– aynı karanlığın içindeler. Kadınlar bir kez savaş başlatmak için gerekli medeniyet gerekçesini oluşturduktan sonra, yüksek yerlerdeki Batılı arkadaşları tarafından unutuldu. Gerçekleştirilebilmeleri için para gerekli olan –yapısal ya da kurumsal ve kültürel- değişim için verilen vaatler bir sürü gereksiz kâğıt parçası arasında tozlar içinde duruyor.

ABD’nin savaşlarının toplumun yeniden gelenekselleşmesine, yeniden aşiretleşmesine ve yeniden ezileşmesine yardımcı olması hiç de şaşırtıcı değil. Bu koşullar altında görece küçük bir grup kadın aktivist ataerki ve emperyalizme karşı mücadeleyi bıraktı ve Bush yönetiminin yeni muhafazakâr toplumsal cinsiyet projesine katıldı. Afganistan’daki savaşın medya üzerinden takibine dayalı bir çalışmada Stabile ve Kumar, ABD’nin bölgedeki kadın düşmanı projesinin “peçesini indirdi”. Bu çalışmada belirtildiği şekilde, “kadınların kendileri adına konuşmalarına izin verilmediği sürece, özenle hazırlanmış bir vantrilok gösterisine mükemmel bir sahne hazırlanıyor, bu gösteride kadınlar ABD çıkarları için pasif bir araç olarak hizmet veriyor” (Stabile ve Kumar, 2005: s. 778). “Yeniden yapılandırma” ve “sivil toplum” oluşturma başlıkları altında ABD, bölgedeki yayılmacı arzusu için yeni bir cephe açtı. Elit, eğitilmiş, yetenekli ve aktivist kadınlar genellikle çok iyi finanse edilmiş sayısız sivil toplum örgütüne (STÖ’ler) çekildi. Iraklı bir kadın romancı, aktivist ve yazar olan Haifa Zangana, bugün Irak’ta çeşitli sömürgeci kaynaklar olduğunu, bunların içinde “STÖ’lerin, misyonerlerin ve kadın örgütlerinin bulunduğunu” söylüyor. “Askeri istila ve şiddetin tersine bu örgütlenmelerin görevi doğrudan doğruya toplumun dokusuna yönelmek ve bunlar az çok popülerlik kazandı” (Zangana, 2006). Bu noktayı biraz açmak için, Haifa Zangana’nın Iraklı kadın STÖ’lerinin yaratılması tartışmasını sürdüreceğim (Zangana, yayıma hazırlanıyor).

2003’te Irak’a yapılan askeri saldırıyı kısa zamanda “yeniden yapılandırma” gündemi takip etti. Buna göre Iraklı kadınların bağımsızlaşması ulusun sembolik bağımsızlığı

olarak sunuldu. Bir STÖ, Bağımsız Irak İçin Kadınlar [*Women For a Free Iraq* (WFFI)], bu emperyalist gündemi örnekliyordu. Zangana şöyle belirtiyor:

WFFI, Şubat 2003'te Irak'a saldırıdan bir ay önce, Washington'da kuruldu... WFFI'yi kurma çağrısı, "partiler üstü, kâr amacı gütmeyen, düşünce savaşını kazanmaya kendini adanmış, Washington merkezli bir politika enstitüsü" olan Demokrasileri Savunma Vakfı [*Foundation for the Defence of Democracies* (FDD)] tarafından yapıldı... FDD'nin kutlanan başarıları arasında Şubat 2004'te Lahey Uluslararası Adalet Mahkemesi'ne "İsrail'in terörist saldırılardan kendi vatandaşlarını korumak için bir güvenlik duvarı inşa etme hakkı olduğunu savunmak" için temsilci göndermek de var... FDD, WFFI'yi kurmak için 50 Iraklı kadını (birçoğu ABD vatandaşı) bir araya getirdi. WFFI ayrıca 2002'nin sonlarına doğru yeni Amerikan Yüzyılı Projesi direktörü Bruce Jackson tarafından kurulan Irak'ın Özgürleşmesi Komitesi [*Committee for the Liberation of Iraq* (CLI)] tarafından da destekleniyor... WFFI kurulduğundan beri acımasızca ABD'nin Irak savaşı için çağrı yapıyor. Onlara göre Irak'a yönelik savaş Irak halkını özgürleştirmenin ve Iraklıların acılarına son vermenin tek yolu.

Son üç yılda, WFFI Irak içinde birçok faaliyette bulundu. "Eğitim" konferansları organize etti; elit ve eğitilmiş kadınları ABD'nin işgal politikası lehine harekete geçirdi. Zangana'ya göre, finansal kaynak ABD Dışişleri Bakanlığı [*US State Department*], Uluslararası İlerleme İçin ABD Temsilciliği [*US Agency for International Development* (USAID)], Uluslararası Cumhuriyetçi Enstitü [*International Republican Institute* (IRI)], Ulusal Demokrasi Enstitüsü [*National Democratic Institute*] ve Bağımsız Kadın Forumu'ndan [*Independent Women's Forum* (IWF)] geliyordu. Bağımsız Kadın Forumu, Dick Cheney'in karısı Lynn Cheney tarafından finansal olarak desteklenen ABD'deki en muhafazakâr ve antifeminist örgütlenmelerden biri ve aynı zamanda ulusal olarak cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik en önemli uluslararası çaba olan BM Kadına Karşı Her Tür türlü Ayrımcılığı Önleme Sözleşmesi'ne [*UN Convention of the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women* (CEDAW)] açıkça tavrı alan bir kurum.

WFFI'nın politikası ve pratikleri "sömürgeci feminizm" olarak adlandırılabilir; ancak bütün STÖ'lerin WFFI ile aynı kaynağa ve niteliğe sahip olmadığını hatırlatmakta fayda var. Kadınların kendileri genellikle devletle ve emperyalist güçlerle derdi olan STÖ'leri kuruyor. Bunların hepsi eşsiz bir hizmet sunuyor; devlet ve piyasa kadın vatandaşlarını reddederken bazen devlet tarafından destekleniyorlar. Örneğin

Türkiye'deki Ka-Mer (Kadın Merkezi) eril şiddete karşı mücadele ediyor ve birçok hayat kurtardı. Bu merkez kadınların kendi inisiyatifleri ile kuruldu. Aslında feminist bir bakış açısından bakıldığında STÖ'lerin, kadın hareketlerine alternatif olarak desteklendiğini ve genellikle bu hareketlerin güçsüzleşmelerine neden olduğunu iddia edebiliriz. STÖ'lerin kısa vadeli gündemleri vardır ve katkıları da parça parça, kısa vadeli, iyileştirici, sınırlı ve bağış verenlerin gündemine bağlıdır. Buna karşılık, kadın hareketleri reform ya da hem sivil toplumda hem de devletteki ataerkil ilişkilerin radikal değişimi gibi uzun vadeli hedefleri takip eder. Her ne kadar her ikisi birbirini dışlayan şeyler olarak görülmemeliyse de Ortadoğu'daki devletler STÖ'lere kadın hareketlerinden daha hoşgörülü yaklaşıyorlar ve ABD'de Bush yönetimi altında ise STÖ'ler, emperyalist amaçların ilan tahtası olarak görülüyor.

Sivil toplum örgütleri modern ulus-devletlerin oluşumundan itibaren var olagelmıştır. Ancak günümüz politik evrenindeki STÖ'ler oldukça yeni bir olgudur. STÖ'lerin izini Sovyet bloğunun dağılmasının ardından 1980'lerin sonu ve 1990'ların başına kadar sürebiliriz. Batı hükümetleri ve birçok liberal ve muhafazakâr entelektüel, piyasa ekonomisi ve piyasa temelli demokrasinin, devletin ekonomi ve politikada baskın olduğu Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği'nde hâkim olacağını umdular. Dolayısıyla sivil toplum, kamusal alan ve STÖ'ler; devletin mutlak yönetiminin piyasanın mutlak yönetimi ile dengelendiği kapitalist bir demokrasi tesis etmenin mekânları olarak teşvik edildi. İster yeni muhafazakâr ister neoliberal deyin, bu söylemde piyasa ve demokrasi eşanlamlı olarak kullanılıyor.

Bu düşünceler ve kavramlar 1990'ların ortalarında, sömürgeciliğin ve Amerikan yanlısı kukla rejimlerin yıllarca vatandaşların yaşamını mahvettiği Ortadoğu ve Latin Amerika'da uygulanmaya başlandı. Bu nedenle, ABD'nin STÖ'leri dış politikasının temel direği olarak desteklemesi hiç de şaşırtıcı değil. Demokrasi, İnsan Hakları ve Emek Müsteşarı Barry Lowenkron'a (Lowenkron, 2006) göre,

STÖ'ler abluka altına alındığında, özgürlük ve demokrasinin altı oyuluyor. O zaman yeryüzündeki tüm ülkelerde STÖ'lerin işlevini gerçekleştirmelerini en iyi şekilde nasıl sağlayacağız ve onları nasıl savunacağız? Birleşik Devletler, Başkan Bush'un "insanlık onurunun tartışılmaz talepleri" dediği şeyi desteklemeyi sürdürmeli ve bu da STÖ'lerdeki üyelikleri vasıtasıyla bireylerin ifade özgürlüğü, birleşme ve toplanma haklarını kullanmalarını içerir... İkinci olarak, STÖ'lerin korunmasını, diplomamızın ayrılmaz bir parçası olmasını temin etmek zorundayız. Hükümetten

hükümete gündemimizde, STÖ'lerin korunmasını meşru bir mesele olarak öne çıkarmalıyız. Bu baharda Rus Dışişleri Bakanı Lavrov Washington'a geldiğinde Genel Sekreter Rice kendisiyle STÖ'lere dair kaygılarımızla ilgili olarak benim de katıldığım geniş kapsamlı bir tartışma yürüttü. Genel sekreter, tıpkı benim ve Dışişleri Bakanlığı'nda çalışan birçok meslektaşım gibi ikili toplantılarında bu kaygılarımızı dile getiriyor. Sekreterimiz gibi ben de seyahatlerimde, STÖ temsilcileriyle görüşme konusunda ısrarcı oluyorum.

Birleşmiş Milletler Kadınlar için Kalkınma Fonu [*The United Nations Development Fund for Women (UNIFEM)*] *Pekin'den 10 yıl Sonra: Arap STÖ'lerin Rolü ve Katkısı* başlıklı 2005 yılı raporunda şöyle belirtiyor (s. 8-10):

Arap dünyasında kalkınma alanında çalışan STÖ'lerin sayısı 1995'te 175.000'ken 2003'te bu sayı 225.000'e yükseldi... Bölgedeki farklı siyasi iklimleri göz önüne alırsak, Arap STÖ'ler pek de toplumların gelişmesini ve geleceğini etkileyebilecek güçlü oyuncular olarak görülemez.

1997'de İsrail ve Filistin arasındaki Oslo Barış Antlaşması'nın ardından, Filistin'de STÖ'lerin gelişmeye başladığına şahit olduk. Son yıllarda, bu durumun Filistinliler, özellikle de kadınlar üzerine etkisini yeniden değerlendiren güvenilir bir bilgi birikimi, çoğunlukla da feminist çalışmalar üretildi. Örneğin, Khalili Nakhleh (2004, s. 7), "STÖ'leştirme üzerinden kalkınma ve yeniden yapılandırma 'zorlama ve ikna'nın bir biçimi," diyor. Benzer bir biçimde, İslah Jad'a (2004, s.50) göre,

STÖ'leştirme kadın aktivizminin farklı bir yapıya dağılması anlamına geliyor; bu dağılma kadınların yerel ölçekteki katılımını "onların" [STÖ'lerin] örgütlenmesi içinde sınırlıyor. Ayrıca STÖ'leştirme, "projeler"ın ulusal hedeflerini çeşitlilik barındırmayan uluslararası söylem tarafından belirlenmiş önceliklerle değiştiriyor ve toplumsal değişim için toplanan gücü dağıtıyor.

Rema Hammami (2000), Latin Amerika ve Avrupa üzerine çalışan diğer feministlerle benzer bir biçimde STÖ'lerin Filistinli kadınlar üzerindeki etkisini inceliyor. STÖ'lerin yönetimi altında Filistin kadın hareketinin profesyonelleştirildiğini, depolitize edildiğini ve bürokratikleştirildiğini savunuyor. Sonia Alvarez (2000-1999) de STÖ'lerin Latin Amerika kadın aktivizmi üzerinde yumuşatıcı, profesyonelleştirici, kalkınmacı, depolitize edici, bağlamdan yoksunlaştırıcı ve bölücü etkisi olduğunu öne sürüyordu. Latin Amerikalı feminist araştırmacılar bize kapitalist kalkınma

projesinin aydınlatıcı bir tarihi dönemlendirmesini sunuyorlar: “60’lar kalkınma ve yeşil devrimin, 70’ler dayanışmanın yıllarıydı. 80’ler şirketleşmenin on yılıyken şimdi de 90’lar profesyonelliğin, etkinin ve sonuçların hâkim olduğu yıllar” (Alvarez 1999, s.197). Sabine Lang (2000, s. 290) Avrupa bağlamında Alman kadın hareketi deneyimi üzerine yazıyor ve şöyle söylüyor:

...STÖ’lerin ağırlığı ne tabanda ne de ulusal düzeyde feminist bir enerji yaratabildi. Kadınları güçlendirmiş ve onların yaşamlarını yükseltmiş olsa da onları sessizleştirmiş de olabilir ve gerçekten dezavantajları da beraberinde getirmiştir. Görünür bir kadın “hareketi” yerini, feminizmin profesyonelleşmesine bırakmıştır. Burada birkaç bireyin politika belirlemesi ile bir hareketsizlik söz konusudur. Her ne kadar burada Almanya örneğinden bahsediyor olsak da bu olgu dünya çapında geçerlidir.

Mamafih, Ortadoğu’da feminist araştırmacı ve aktivistlerin projeyi uygulamalarıyla STÖ politikası karmaşık bir hal almıştır. Her ne kadar genel olarak STÖ’leştirme devrimci ve antikapitalist mücadelelere karşı bir proje olsa da, bazı aktivistler STÖ’lerin hem devlet ve piyasa tarafından ihmal edilen gerçek ihtiyaçları karşılandığını hem de birçok Ortadoğu ülkesinde devlet ile vatandaşlar arasında bir mücadele alanı olduğunu savunuyorlar. Aynı zamanda, akademide popüler olan kuramsal çerçeve, kadın hareketlerinin bağlantısızlığını ve bölünmüşlüğüne “çeşitlilik” başlığı altında meşrulaştırıyor. Bu görüş de STÖ’leştirme ile aynı doğrultuda. Şimdi de kuramsal alandaki konformist ve yenilgiyi kabul eden moda eğilimlere bakalım.

Eyleme Köstek Olan Kuram

Ataerkiye karşı mücadelenin bilinçli bir girişim olduğunu savunmuştum. Bu da öncelikle, toplumsal cinsiyetin işleyiş rejiminin, tarihinin, bağlantılarının ve yeniden üretim dinamiklerinin yeterli bir biçimde kuramsal olarak kavranmasını içerir. Ancak, son yirmi yıldır kuramın ya da daha doğrusu kuramın bir çeşidinin kadın kurtuluş mücadelesine nasıl köstek olduğunu görüyoruz. Burada, “kurtuluş”, “emperyalizm” ya da “kapitalizm” kavramlarını kasten kullanıyorum. Bu kavramlar bazı postmodernist kuramsal bilgi içinde tabu kavramlar.

Postmodernist kuramcılar “kurtuluş” ya da benzeri kavramların, totaliterlik içerdiğinden dolayı kaçınılması gereken “büyük anlatılar” olduğunu iddia ediyorlar.

“Ataerki”, “baskı” ya da “sömürü” gibi kavramlardan da vazgeçilmeli; çünkü bunlar da “özcülük” oluyor ve eğer karşıtlık olarak kullanılırlarsa bizi ikili düşünmeye sevk eder. Özcülükten, ikilicilikten ve benzeri sorunlardan korkularından birçok postmodernist, kadının çok korkunç boyutlar kazanan ezilmesini göz ardı ediyor. Bu kuramsal fiyasko bazı post’çuları “stratejik özcülük” (Spivak, 1997) kavramını geliştirmeye itiyor. Böylece geçici bir temelde kadının ezilmesinden bahsedebiliyorlar.

Dünya ekonomisi ve kültürü artan küreselleşmeyi deneyimlerken ve feminizm, uluslararası bir bilgi bütünlüğü haline gelmişken, postmodernistler kadınlara sığınak olarak aşiret, akrabalık, dini, etnik, ırksal ve yerel kalıplarını ya da “kimliklerini” öneriyor. Bazen bu kimlikler öylesine kutsal ve kati olarak görülüyor ki, *sati* (kadının ölen kocasıyla yakılması), çocuk yaşta evlilik ve namus cinayetleri gibi ataerki pratiklerin onlara yabancı olanların kültürel değerleri nedeniyle reddedilmemesi savunuluyor.

Daha Beyaz bir Feminizm?

Bannerji ve benim ABD’nin Irak’ı işgalinden üç yıl önce yaptığımız bir tartışmayı uzunluğuna rağmen burada alıntılar istiyorum; o zaman olduğu gibi hâlâ geçerliliğini koruyor. Bu alıntıda en büyük engelin şu olduğunu savunmuştuk (Bannerji ve Mojab 2003, s.8):

... bu kuramsal karmaşa ve yüksek emperyalizm çağında istemeden ırkçı ve sömürgeci gündemi desteklemeden –yani, grup kimliği, kültürel otantiklik ya da barbarlığı açığa çıkarmaya hazır “medeniyet” söylemlerinin tuzağına düşmeden- nasıl feminist olunur? Bir başka engel de birçok durumda dini köktencilikle, kültürel şovenizmle ve aşiretlerin ve geleneklerin icat edilmesiyle yürütülen etnik milliyetçiliğin sermayenin hâkim olduğu tekkutuplu dünyası. Kadınlar bu politik eğilimlerin en büyük hedefi. En zalim biçimleriyle ataerki, otantik kültürel kimlikler ve gelenekler olarak sömürgeci karşıtı retoriğin kılığına bürünüyor. Yine de kadına yönelik şiddet büyük ölçüde her adımda peşimizde. Batı dışı dünyadan ataerki karşıtı direnişin sesleri ise otantik ve türetilmiş olmadıkları, Batı ve sömürgecilikle işbirliği yapmadıkları için bertaraf ediliyor; sanki eşitlik özlemi ve akılcılık sadece Batı’nın keşfiymiş gibi. Şimdi bizler feminist söylemimizi kurarken emperyalizm şeytanı ile etnik milliyetçiliğin köpekbalıklarıyla dolu derin denizi arasında dümen tutturmalıyız. Her yerdeki eleştirel feministler, köktenci, milliyetçi ve emperyalist güçlerin ilk ve en

önemli hedefinin Ortadoğu, Afrika ve Asya'nın halkları olduğu gerçeği konusunda kuşku duymamalıdır... Sol ya da eleştirel feminizm; ırkçılık, sömürgecilik ve emperyalizmi ikicilik, "Ötekileştirme" ve totalleştirme gibi kavramsal sorunlara indirgeyen yetersiz ve sakatlayıcı kuramları aşmalıdır. Bu sorunları anlamak faydalı olsa da, bunların siyasi iktidarın uygulamaları olduğunu görerek metinsel ve söylemsel analiz uygulamalarının ötesine geçmeliyiz. Diyalektik feminizm ve ırkçılık karşıtı çerçeve, sömürgecilik ve kapitalizm tarihi bağlamında günümüz küresel iktidar yapısının karmaşıklığını ve bu yapının özellikle de ataerki ve eril niteliğini anlamamızı sağlar. Büyük ölçekte nüfusun yerinden olmasına, yoksulluğa ve şiddete sebep olan vahşi ulusötesi ırksal, etnik ve dini çatışmaların görünmez bağlamını görünür kılar. Ataerki/eril kültürel milliyetçiliğin, özellikle de haksızlık, eşitsizlik, şiddet ve terörü üreten ve yeniden üreten güç ilişkileri yapısının niteliğini açıklar.

Politik olarak da Ortadoğulu kadınlar, yerli ataerki, sömürgeci feminizm, gericilik, milliyetçilik ve emperyalizm karşıtı direnişte ön planda olmayı seçebilirler. Böylesi bir gündemi ele almak için entelektüel araçlara ve politik isteğe sahipler. Bu çeşit bir direniş, sadece yerel ve bölgesel ölçekte önem taşımaz. Aynı zamanda konformist ve ırkçı eğilimlerden zarar gören Batı feminizmine de çok önemli bir katkı sağlayacaktır.

Emperyalizm ya da milliyetçiliğin alternatifi enternasyonalizmdir. Enternasyonalizmi komünistlerin, sosyalistlerin, anarşistlerin ya da idealist solcuların romantik bir görüşü olarak görmemek çok büyük önem taşır. Enternasyonalizm, hızlıca faşizme doğru ilerleyen bir dünyada zaruri görülmelidir. Ortadoğu'nun halkları, bir yüzyıldan az olmayan bir süredir Batılı halklarla toplumsal cinsiyet eşitliği, demokrasi, özgürlük ve sosyalizm mücadelesini paylaşıyor. Farklı din, ulus, dil, ırk ve coğrafya kimlikleri yerine paylaşılan politikalar, savaşların, açlığın, sömürünün ve baskının olmayacağı bir gelecek için anahtar görevindedir.

Kaynakça

Alvarez, S. (2000). Translating the global: Effects of transnational organizing on local feminist discourses and practices in Latin America. *Meridians: Feminism, Race, Transnationalism*, 1 (1), 29-67.

Alvarez, S. (1999). Advocation feminism: The Latin American feminist NGO "Boom". *International Feminist Journal of Politics*, 1 (2), 181-209.

Amnesty International. (2006). Israel/ Lebanon: Evidence indicates deliberate destruction of civilian infrastructure. AI Indeks: MDE 02/018/2006 (Herkesine açık), Haber servisi No. 219, 23 Ağustos 2006 (<http://web.amnesty.org/library/index/engMDE020182006>).

Bannerji, H. ve Mojab, S. (Misafir Editörler). (2003). *War and Militarization, Resources for Feminist Research* özel sayısı, 30 (3/4).

Dreyfuss, R. (2005). *Devil's game: How the United States helped unleash fundamentalist Islam*. New York: Metropolitan Books.

Enloe, C. (2000). *Maneuvers: The international politics of militarizing women's lives*. Berkeley: University of California Press.

Hammami, R. (2000). NGOs: The professionalisation of politics. *Race and Class*, 37 (2), 51-63.

Jad, I. (2004). The NGOization of the Arab women's movements. *Review of Women's Studies*, 2, Birzeit Üniversitesi, Kadın Çalışmaları Enstitüsü.

Lang, S. (2000). The NGO-ization of feminism: Institutionalization and institution building within the German women's movements. B. G. Smith (ed.). *Global feminisms since 1945* içinde. Londra ve New York: Routledge.

Lowenkron, B. (2006). The role of NGOs in the development of democracy. Senato Dış İlişkiler Komitesine Sunulan Görüş, Washington, 8 Haziran 2006, <http://www.scoop.co.nz/stories/WO0606/S00277.htm> adresli siteden ulaşılabilir.

Mojab, S. (2004). No "safe haven" for women: Violence against women in Iraqi Kurdistan. W. Giles and J. Hyndman (Yay. Haz.). *Sites of violence: Gender and identity in conflict zones* içinde. Berkeley: University of California Press.

Nakhleh, K. (2004). *The myth of Palestinian development*. Kudüs: PASSIA.

Rashid, A. (2000). *Taliban: Militant Islam, oil and fundamentalism in Central Asia*. New Heaven: Yale University Press.

Sands, P. (2006). *Lawless world: Making and breaking global rules*. Londra: Penguin Books.

Spivak, G. (1997). In a word (Ellen Rooney ile röportaj). Linda Nicholson (ed.). *The second wave: A reader in feminist theory* içinde (ss. 356-78). N.Y.: Routledge.

Stabile ve Kumar. (2005). Unveiling imperialism: Media, gender and the war on Afghanistan. *Media, Culture & Society*, 27 (5), 765-782.

Zangana, H. (2006). *The unfinished struggle: Priorities of Iraq Women under occupation*. Kanada. Women, War and Learning adlı uluslararası konferansta sunulan bildiri, University of Toronto.

Zangana, H. (yayıma hazırlanıyor). Colonial feminists from Washington to Baghdad: Women for a Free Iraq as a case study. J. Ismael and W. Haddad (Yay. Haz.). *Barriers to reconciliations* içinde. Washington: University Press of America. http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_trends.html (Erişim tarihi 17 Eylül 2006).

* Orijinali, Wahhabizm. Adını, Muhammad ibn Abd al Wahhab'dan alan köktenci bir Sünni İslamcı hareket. (ç.n.)

[1] Burada özellikle reaksiyoner terimini kullandım; bu terim ilk olarak Fransız İhtilali sırasında devrime karşı olanlar ve feodal monarşik rejime geri dönmek isteyenler için kullanılmış. Ortadoğu bağlamında, bu terim, bölgede demokratik devrimlerin oluşmasının ertesinde eski rejime geri dönmek isteyen güçler için kullanılmıştır.

[2] <http://www.youtube.com/watch?v=8yo6NSBBRtY> adresinden dinleyebilirsiniz (Erişim tarihi 17 Eylül 2006).

[3] Metnin bütünü http://en.wikisource.org/wiki/Military-Industrial_Complex_Speech adresinden görülebilir. (Erişim tarihi 17 Eylül 2006.)